

KREATIVLIK VA KREATIV KOMPETENSIYA: MAZMUN, MOHIYAT VA SHAKLLARI

Jumayeva Umida Farhod qizi

UzDJTU tayanch doktoranti

Annotatsiya: *Ushbu maqolada kreativlik va kreativ kompetensiya tushunchalarining mazmuni, mohiyati hamda shakllari yoritib berilgan. Kreativlik shaxsning muhim xususiyati sifatida ko'rib chiqilib, uning muammolarni hal etish, yangilik yaratish va tanqidiy fikrlashdagi o'rni tahlil qilinadi. Shuningdek, kreativ kompetensiyaning tarkibiy qismlari — bilim, ko'nikma, malaka va ijodiy yondashuv kabi jihatlar ochib berilgan. Ta'lim va kasbiy faoliyatda kreativlikning turli shakllari hamda uni rivojlantirishning zamonaviy pedagogik usullari muhokama qilingan.*

Kalit so'zlar: *kreativlik, kreativ kompetensiya, innovatsiya, tanqidiy fikrlash, muammo yechish, shaxsiy rivojlanish, kasbiy ko'nikmalar, pedagogika, ta'lim, ijodkorlik.*

Аннотация: *В данной статье раскрываются содержание, сущность и формы понятий креативности и креативной компетенции. Креативность рассматривается как важная характеристика личности, анализируется её роль в решении проблем, создании новшеств и развитии критического мышления. Также освещаются структурные компоненты креативной компетенции — знания, умения, навыки и творческий подход. Обсуждаются различные формы проявления креативности в образовательной и профессиональной деятельности, а также современные педагогические методы её развития.*

Ключевые слова: *креативность, креативная компетенция, инновация, критическое мышление, решение проблем, личностное развитие, профессиональные навыки, педагогика, образование, творчество*

Abstract: *This article explores the content, essence, and forms of creativity and creative competence. Creativity is considered as an important personal trait, and its role in problem-solving, innovation, and critical thinking is analyzed. The structural components of creative competence — knowledge, skills, abilities, and a creative approach — are also examined. Various forms of creativity in educational and professional contexts, as well as modern pedagogical methods for its development, are discussed.*

Key words: *creativity, creative competence, innovation, critical thinking, problem-solving, personal development, professional skills, pedagogy, education, creativity*

Zamonaviy jamiyatda tezkor o'zgarishlar, global raqobat va innovatsion rivojlanish jarayonlari har bir shaxsdan yangicha fikrlashni, moslashuvchanlikni va ijodiy yondashuvni talab etmoqda. Ayniqsa, ta'lim tizimida o'quvchilarning nafaqat bilim olishi, balki ularni amaliyotda qo'llay bilishi, mustaqil fikrlashi va muammolarga noodatij yechimlar topa olishi muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan,

kreativlik va kreativ kompetensiyani rivojlantirish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi.

Kreativlik shaxsning yangilik yaratish, mavjud bilim va tajribalarni o'ziga xos tarzda uyg'unlashtirish qobiliyatini ifodalasa, kreativ kompetensiya ushbu qobiliyatni samarali faoliyatda namoyon eta olishni anglatadi. Ushbu tushunchalar ta'lim jarayonida o'quvchilarning faolligini oshirish, ularning qiziqishini kuchaytirish hamda mustaqil va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda muhim o'rin tutadi.

Mazkur maqolaning maqsadi — kreativlik va kreativ kompetensiyaning mazmun-mohiyatini ochib berish, ularning asosiy shakllarini tahlil qilish hamda ta'lim jarayonida rivojlantirishning samarali yo'llarini ko'rsatishdan iborat.

Kreativlik va kreativ kompetensiya masalasi zamonaviy pedagogika va psixologiya fanlarida alohida ahamiyat kasb etadi. Turli olimlar tomonidan olib borilgan ilmiy tadqiqotlar ushbu tushunchalarning mohiyatini chuqurroq anglashga yordam beradi va ularni ta'lim jarayonida samarali qo'llash imkonini yaratadi.

Birinchidan, J. Guilford tomonidan ilgari surilgan yondashuv kreativlikni divergent fikrlash bilan chambarchas bog'laydi. Divergent fikrlash — bu bir muammoga nisbatan bir nechta, turli va noodatiy yechimlar topa olish qobiliyatidir. Guilford fikricha, kreativ shaxslar odatiy fikrlash doirasidan chiqib, yangi va original g'oyalar ilgari sura oladi. Masalan, oddiy “qalamdan qanday foydalanish mumkin?” degan savolga kreativ o'quvchi faqat yozish vositasi sifatida emas, balki chizish, konstruktor elementi yoki hatto musiqa asbobi sifatida ham qarashi mumkin[1]. Bu yondashuv o'quvchilarda fikrlash moslashuvchanligini va yangicha qarashlarni shakllantiradi.

Ikkinchidan, E. Torrance kreativlikni rivojlantirish mumkin bo'lgan jarayon sifatida asoslab bergan. Uning tadqiqotlari natijasida yaratilgan Torrance kreativ fikrlash testlari bugungi kunda ham keng qo'llaniladi[2]. Ushbu testlar orqali shaxsning tasavvur qilish, g'oya yaratish, muammoga noodatiy yondashish qobiliyatlari aniqlanadi. Masalan, o'quvchilarga oddiy geometrik shakl berilib, undan turli obrazlar yaratish so'raladi. Kimdir undan hayvon tasvirini chizsa, boshqasi uni yangi texnologik qurilma sifatida talqin qilishi mumkin. Bu mashqlar o'quvchilarning fantaziyasini kengaytiradi va ijodiy fikrlashini rivojlantiradi.

Uchinchidan, M. Csikszentmihalyi tomonidan ishlab chiqilgan “Flow” nazariyasi kreativlikni chuqur psixologik jarayon sifatida izohlaydi. “Flow” holati — bu insonning o'z faoliyatiga to'liq sho'ng'ib ketishi, vaqt va atrof-muhitni unutib qo'yishi bilan tavsiflanadi. Bunday holatda inson maksimal darajada samarali ishlaydi va eng yaxshi ijodiy natijalarga erishadi[3]. Masalan, dasturchi murakkab kod ustida ishlayotganida yoki rassom yangi asar yaratishda vaqt qanday o'tganini sezmay qoladi. Ta'lim jarayonida ham o'quvchilarda shunday holatni yuzaga keltirish muhim bo'lib, bu ularning qiziqishi va ichki motivatsiyasini oshiradi.

To'rtinchidan, amaliy pedagogik yondashuvlarda kreativ kompetensiyani rivojlantirish uchun turli metod va texnologiyalar qo'llaniladi. Jumladan, muammoli ta'lim texnologiyasi o'quvchilarga tayyor bilim berish o'rniga, ularni mustaqil izlanishga

undaydi. Masalan, o'qituvchi "Atrof-muhitni qanday saqlash mumkin?" kabi ochiq savol beradi va o'quvchilar turli yechimlar taklif qiladi. Bu jarayonda ularning tahliliy va ijodiy fikrlashi rivojlanadi. Shuningdek, "aql xaritasi" (mind map) usuli orqali o'quvchilar mavzuni vizual tarzda tahlil qilib, yangi bog'lanishlar va g'oyalarni kashf etadi[4].

Beshinchidan, K. Robinson ta'lim tizimida kreativlikning o'rni haqida muhim fikrlarni ilgari surgan. U an'anaviy ta'lim tizimi ko'pincha standart javoblarga asoslanib, o'quvchilarning ijodiy salohiyatini cheklab qo'yishini ta'kidlaydi. Robinsonning fikricha, har bir bola tabiatan kreativ bo'lib tug'iladi, ammo noto'g'ri tashkil etilgan ta'lim jarayoni bu qobiliyatni pasaytirishi mumkin. Masalan, maktablarda faqat bitta to'g'ri javobni talab qilish o'rniga, turli fikr va yondashuvlarni qo'llab-quvvatlash muhimdir[5]. Bu o'quvchilarda o'ziga ishonchni oshiradi va mustaqil fikrlashni rivojlantiradi. Yuqoridagi ilmiy yondashuvlar kreativlikni nafaqat tug'ma qobiliyat, balki rivojlantiriladigan kompetensiya sifatida ko'rsatadi. Uni shakllantirish uchun ta'lim jarayonida erkin muhit yaratish, innovatsion metodlardan foydalanish va o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish zarur.

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, kreativlik va kreativ kompetensiya zamonaviy ta'lim tizimining ajralmas qismi hisoblanadi. Kreativlik shaxsning yangicha fikrlashi, muammolarga noodatiy yechim topa olishi va innovatsion g'oyalar yaratish qobiliyatida namoyon bo'ladi. Kreativ kompetensiya esa ushbu qobiliyatlarni amaliy faoliyatda samarali qo'llashni ta'minlaydi.

Ilmiy tadqiqotlar asosida aytish mumkinki, kreativlik nafaqat tug'ma xususiyat, balki to'g'ri tashkil etilgan ta'lim jarayonida rivojlantiriladigan ko'nikmadir. Shu bois ta'lim jarayonida o'quvchilarning mustaqil fikrlashiga imkon yaratish, muammoli vaziyatlardan foydalanish, innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash va erkin ijodiy muhitni shakllantirish muhim ahamiyatga ega.

Bundan tashqari, o'qituvchining roli ham beqiyos bo'lib, u nafaqat bilim beruvchi, balki o'quvchilarning ijodiy salohiyatini ochib beruvchi yo'naltiruvchi sifatida faoliyat yuritishi zarur. Natijada, kreativ kompetensiyaga ega bo'lgan shaxslar jamiyat taraqqiyotiga hissa qo'shadigan, raqobatbardosh va innovatsion fikrlovchi mutaxassislar sifatida shakllanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Guilford J. P. The Nature of Human Intelligence. New York: McGraw-Hill, 1967.
2. Torrance E. P. Torrance Tests of Creative Thinking. Lexington: Personnel Press, 1974.
3. Csikszentmihalyi M. Creativity: Flow and the Psychology of Discovery and Invention. New York: HarperCollins, 1996.
4. Robinson K. Out of Our Minds: Learning to Be Creative. Oxford: Capstone Publishing, 2011.
5. Sternberg R. J. Handbook of Creativity. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.